

ster het woord
n: dat die uit-
nienis te aan-

die onwetend
is; die vrij
zijn. Die dus
ynodebesluiten
ing hebben zij
ten toch maar

orden; hun zal
heden zitting;
gemeene diepte
konsekventies
eenigingsleven.
nayer-Stelling-
rking met hen

ferenten. Hen
entisme zal zich
erk, (wat al erg
rekken tot ver-
Dezinken ver-
eeniging.
let.

eft, wel samen
en?
et zeggen, dat
leed, de vrijge-
maal geen wa-

de heeft alleen
ngesteld is uit

stelijk doel na-
ende kerkelijke
terne werk tol-
van inzicht in
appen.

" wijst Kuiper
it als de 3 for-
de eenheid der,
„pluriformiteit“
k uit in de Be-
de Brès en met
jdenis tot ker-
chts kennen één
rkelijke gemeen-
soovigen „versie-
“ maar zijn.....

ust haar leden
zulke gemeen-
t en van secten
aanvaardt deze
oelijkheden ko-
edig ernstig om
at betekent alzo
— om van an-
als lid toelaat
tot welke Kerk

maar ook open-

deenstelling van
en, was hij tot
heden, een doo-
heid steeds ver-
zijn voornemen
cholte zijn plan
oekje van Druk-
hem „de nood-
en bescheiden
eelden over het
lidmaatschap en

et velerlei arbeid
nder genoegen“.
Kerken de wils-
ch wilde nemen-
st ter plaatsing
redactie van dat
n Smeedes geen
n de doopsbedie-
laarom vroeg en
de vrijheid om
als aparte bro-

het ontstaan van
jn Inleiding ook
streeks de in ge-

op de zaak zoo
meens doorgeven-
d af. Hij schrijft
n ik verplicht te
velke het boekje
nen, d a t d e

hij overigens ook moge behoren, en die een doelstel-
ling heeft, welke met de Kerk als zodanig geneel
verband houdt, dat over het verschil van Kerk op het
terrein, waarop de Organisatie zich beweegt, dan ook
geen woord valt". En even verder: „Het kerkelijk
standpunt der leden wordt er beschouwd als een aan-
gelegenheid van zuiver persoonlijke aard, waar de
S.S.R. als Organisatie zich buiten houdt. Zij kan dat
doen en zij moet het ook doen".

Maar zóó redeneert Bouman langs de moeilijkheden
heen. De S.S.R. kan dat, zooals zij nu is, staande
op de basis van een kerkelijke be-
lijdenis NIET doen! Want: „gereformeerd zijn
van belijdenis" en de kerkelijk-indifferentie opmer-
king: „tot welke Kerk hij overigens ook moge beho-
ren", strijden met elkaar. De gereformeerde belijdenis
laát die kerkelijke gezindte nu eenmaal NIET „voor
wat zij is!" De gereformeerde belide-
nis kan NOOIT „het kerkelijk standpunt der leden
beschouwen als een aangelegenheid van zuiver per-
sonlijke aard".

Daarom geloof ik, dat het voor de toekomst, voor
hen, die vereenigingen in stand willen houden of ook
oprichten, bestaande uit leden van verschillende ker-
kelijke gezindten, aanbeveling verdient, in den grond-
slag niet meer op te nemen kerkelijke belijdenis-
schriften als de Nederl. Geloofsbelijdenis, waarin juist
aangaande de Kerk zoo scherp positie gekozen wordt.

Voor de redactie van zulk een grondslag zal het
goed zijn, dat belangrijke personen uit die verschil-
lende kerkelijke gezindten ernstig overleg plegen.

Alleen, zulk een vereeniging noeme zich dan liever
niet meer „reformatorium", maar „protestantsch".

Dan zal die naamgeving mogelijk nog een laatste
prediking zijn tegen de hopeloze verdeeldheid van het
protestantsche volksdeel.

De Vaders der Grootte Kerk Reformatie der 16de
eeuw zouden vermoedelijk hun kinderen der 20ste
eeuw niet als geestelijke nazaten kennen en erkennen.

P. JASPERSE.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

GROEN VAN PRINSTERER EN „SAMENWERKING".

Er wordt tegenwoordig in onzen kring druk ge-
praat over de vraag of het nog wel mogelijk is met
hen, die ons uitgeworpen hebben uit de gemeenschap
der kerk, samen te werken in allerlei christelijke or-
ganisatie, in school, politiek en maatschappij. Er wor-
den op deze vraag verschillende antwoorden gegeven.
De een zegt: de synodisten hebben ons uitgeworpen
uit de gemeenschap der kerk, d.i. uit de vergadering
der geloovigen; zij hebben ons niet geschrapt, gero-
ceerd als lid van een godsdienstige vereeniging, waarin
zij ons een ietwat lastig element vonden, maar zij heb-
ben ons behandeld met het wapen van de kerkelijke
tucht; en dat houdt in, dat zij ons gesloten hebben
uit het koninkrijk der hemelen; immers de oefening

belofte Gods zich alleen uitstrekt
tot het kroost van naastgeloovige
ouders. Zij zijn ten volle overtuigd dat de belof-
ten zich nog uitstrekken tot het afgevalen kroost
van ABRAHAM naar den vleesche, en op grond dier
overtuiging verwachten zij, dat op 's Heeren tijd ook
dat nakroost, tot den Heere bekeerd, zal zien in wel-
ken zij gestoken hebben, Joh. XIX: 37, en het be-
loofde zaad ABRAHAMS, Gal. III: 16, 19, als hun-
nen Zaligmaker zal erkennen. Zij zijn echter tevens
overtuigd, dat geen dienaar CHRISTI en uitdeeler
der verborgenheden Gods, het teeken en zegel van
Gods genadeverbond vermag toe te dienen, dan aan
de zoodanigen, voor welke niet alleen mogelijkheid
is, om eenmaal in het verbond Gods opgenomen te
worden, maar die ook tevens de uitwendige bewijzen
medebrengen, van, indien het inwendig alzo is, ge-
lijk het uitwendig blijkt, in het verbond opgenomen
te zijn".⁴⁾

En ten aanzien van het eigenlijke punt van geschil,
n.l. de vraag: aan wie moet de doop worden toebediend,
schrijft hij: Wij zijn overtuigd, „dat de H. Doop moet
toegediend worden aan allen, die op belijdenis en
wandel erkend zijn als geloovigen, dadelijk onderschei-
den van de wereld, het zij die wereld zich openbaart
in valsche godsdienst, het zij in openbare ongodisterij
en uitgieting van allerlei goddeloosheid. Is die on-
derscheiding geveinsd, hebben zij inwendig in het
harte het geloof niet, hetwelk zij met den mond be-
lijden, dan zijn zij voor de dienaars van CHRISTUS
in de gemeente bedekten, hypocriten, en deze die-
naars zijn dan niet verantwoordelijk voor de onthei-
liging van het verbond, dewijl het aan hen niet toe-
betrouwd is, om over het hart te oordeelen, daar de
Heere dit aan zich zelf heeft voorbehouden. Zij zijn
tevens overtuigd, dat de H. Doop ook moet bediend
worden aan de kinderen der geloovigen, en daarom
wenschen zij niet weder een half Mennistendom in

van de kerkelijke tucht is hanteering van de sleutelen
des hemels, en volgens Zondag 31 van den Heidel-
bergischen Catechismus houdt de uitsluiting uit de
gemeente in uitsluiting uit het koninkrijk Gods; der-
halve zijn wij door de synodisten ook uitgeworpen
uit allen arbeid voor het koninkrijk Gods, uit alle
christelijke actie, uit alle christelijk organisatieleven.
Het moge waar zijn, zoo zegt deze broeder, dat de
synodisten deze consequentie niet verbinden aan hun
tuchthandelingen, maar daarmede bewijzen zij alleen
maar, dat zij de kerkelijke tucht degradeeren tot een
actie van reglementaire orde; en nu mogen wij hen in
dit degradeeren van de kerkelijke tucht niet volgen;
wij moeten hen houden aan hun officiële uitspraken
en handelingen; wij moeten het wezenlijk karakter
van de tucht handhaven en dus de consequentie trek-
ken die de synodisten niet willen trekken.

Een ander heeft alleen maar, of althans hoofdzakelijk,
oog voor de deformatie in de kerk. Hij ziet niet dat de
formatie in de kerk moet voeren tot deformatie in de
verschillende levensverbanden. Of anders gezegd: hij
ziet niet dat achter de deformatie in de kerk ligt een
geest van afval van 't Woord welke zich onvermijdelijk
doet gelden in het gansche leven. Hij somt op het vele
goede dat er is, in de antirevolutionaire beginselen niet
alleen, maar ook in de menschen die die beginselen wil-
len voorstaan en verdedigen, ook al doen die men-
schen in de kerk mee aan het bedrijven en handhaven
van onrecht. Hij vreest een steeds voortgaande ver-
broekeling die funest is voor den invloed van de
christelijke partijen op het staatkundig leven.

Een derde heeft zeer wel oog voor de deformatie
die zich ook in het christelijk-politieke leven voltrok-
ken heeft en voltrekt, maar meent dat wij binnen het
kader van het politieke leven moeten worstelen om
reformatie, en dat wij, zoolang men daar naar ons wil
luisteren, niet moeten breken met de factische A. R.
partij.

Het is niet mijn bedoeling dit vraagstuk hier in den
breede te behandelen. De redacteur van De Reformatie
is er mee bezig.

Echter wil ik noemen een argument dat wel wordt
aangevoerd om de „samenwerking" in de politiek tus-
schen leden van verschillende kerkgemeenschappen te
verdedigen.

Dat argument is dit, dat ook Groen van Prinsterer,
de grondlegger van de A. R. partij, zijn volgelingen
had onder leden van verschillende kerkgemeenschap-
pen, en dat de Afscheidenen in hem hun politieke
leider hebben gezien, ondanks het feit dat hij niet met
de Afscheiding meeging maar bleef in het genootschap
dat de Afscheidenen zoo heftig vervolgde.

Nu weten we allen wel dat de historie niet maatge-
vend is voor onze handelingen, en dat dus in zooverre
het doen van Groen en van de Afscheidenen voor
ons geen norm is.

Maar ook afgezien daarvan geloof ik dat het argu-
ment minder kracht heeft dan het velen toeschijnt te
hebben.

Immers Groen was, hoewel hij niet met de Afschei-
ding meeging, toch een warm pleitbezorger der Afge-
scheidenen. Den 23sten Maart 1837 diende hij bij ko-
ning Willem I een memorie in, getiteld: De maatregelen
tegen de Afscheidenen aan het staatsregt getoetst.

te voeren; integendeel zijn zij de krachtigste tegen-
standers van de leer en praktijk van het Mennisten-
dom, betreffende de bediening des Doops aan de jon-
ge kinderen der geloovigen; dewijl zij overtuigd zijn,
dat iemand die, als lidmaat der Kerk erkend zijnde,
zijne kinderen zoude onttrekken aan de bediening van
het teeken en zegel van Gods genadeverbond, als ver-
achter van Gods ordonnantiën en genadeverbond, be-
hoort vermaand, en bij verharding daartegen, van de
gemeenschap der Kerk van CHRISTUS afgesneden
te worden, tot op zijne bekeering, en derhalve als
heiden en tollenaar behandeld".⁵⁾

Scholte wil de gezonde leer en praktijk der
vaders vasthouden. Maar: „de gezonde leer onzer
vaders is openbaar in de publieke belijdenisschrij-
ften onzer Kerk, en zoo lang het niet bewezen is, dat
die leer in strijd is met Gods getuigenis, dan mag en
moet die leer gezond genoemd worden. Om hunne
praktijk gezond te kunnen noemen, moet men uit
de geschiedenis weten, dat hunne praktijk met hunne
leer overeenkwam. Alle praktijk, welke daarmede niet
overeenkwam, is ongezond; en dat ongezonde
moet hersteld, moet gezond worden, en anders brengt
de ongezondheid, vergerping der ziekte en eindelijk
eene onherstelbare doodsquaal te weeg".⁶⁾

Met deze Inleiding — en den bekenden brief van
Calvin aan Farel over de bediening van den doop
aan het kind van een vrouw, die door haar moeder
aan een roomsehe man is uitgehuwelijkt als bijlage
— zendt Scholte nu de verhandeling van den ouder-
ling in het licht.

Hij is er buitengewoon mee in de wolken. „Het te-
genwoordige werkje — zoo schrijft hij — geef ik uit,
het aanmerkende alsof het uit mijne pen gevloeid is,
en ik verzoek dat men het ook als zoodanig aanmer-
ke. Mij was het aangenaam, dat een mijner mede-
ouderlingen, na een grondig onderzoek, zijn beschei-

Hiervan zegt Groen zelf in zijn Nederlandsche Ge-
dachten (8 Aug. 1872): „De verdediging der Afge-
scheidenen in 1837 was een daad die voor den gewe-
zen kabinetssecretaris eigen bezwaar had.

Het was een bedrijf waarbij de publieke opinie ge-
trotsd werd. Het was bovendien oppositie tegen
een Koning dien ik hoogachtte en, ook om persoon-
lijke welwillendheid jegens mij, liefhad".

Deze memorie werd in den loop van hetzelfde jaar,
hier en daar gewijzigd, gepubliceerd. Blijkens een brief
dien Groen schreef aan zijn zwager mr D. van der
Hoop (gepubliceerd t.a.p.) zijn deze wijzigingen ver-
zachtigen: „Ik leverde mijne Memorie, in verschei-
dene opzichten sterker dan het boekje, den 23en Maart
in".

Voorts heeft Groen de Afscheidenen publiekelijk
verdedigd in zijn „Het regt der Hervormde Gezind-
heid" (1848). Wel voert hij daar zijn bezwaren tegen
de Afscheidenen aan, maar niettemin erkent hij hen
daar als behorende tot de Hervormde Gezindheid,
wijst hij op het onrecht hun aangedaan, verwijt hij
zichzelf en zijn vrienden niet genoeg voor de Afge-
scheidenen op de bres te hebben gestaan (blz. 123 v.v.).

En tenslotte — om niet meer te noemen — heeft
Groen meermalen in de Tweede Kamer gesproken ten
gunste van de Afscheidenen (zie Adviezen, register
achter het tweede deel, bij Afscheidenen).

Er was dus inderdaad reden voor de Afscheide-
nen om zich te scharen achter Groen van Prinsterer
als politiek leider, want hij verdedigde hun kerkelijk
recht.

En dat was dan niet een do-ut-des-verhouding —
een verhouding waarin de eene partij iets geeft met
het doel van de andere iets te verkrijgen —, niet een
verhouding van „politieke" berekening in dezen trant:
omdat Groen ons kerkelijk verdedigt, daarom zullen
wij hem de politieke klandizie gunnen, maar de Af-
gescheidenen zagen dat Groen opkwam voor het recht
in het gansche leven, ook in de kerk. Dat wekte bij
hen vertrouwen. Groens Schriftuurlijke, anti-revolutio-
naire levenswijze deed hem zien de revolutie in den
staat én in de kerk, en deed hem daartegen strijden.
Het was dezelfde revolutie die in staat én kerk de
harten innam. Tegenover die revolutie in staat én
kerk stelde Groen het Evangelie. Hij streed voor de
kerk, niet alleen in de politieke organen maar ook bij
de kerkelijke besturen. Hij zag zijn roeping om voor
reformatie het pleit te voeren. En, al had hij bezwa-
ren tegen de Afscheiding, voor de Afscheidenen
voelde hij sympathie. Niet omdat hij, met nivelleering
of terzijdestelling van het kerkelijk verschil, een zoo
groot mogelijke schare van volgelingen achter zich
wilde verzamelen, maar omdat hij oog had voor het
staatkundig recht der Afscheidenen, en voor het —
hoewel in zijn oog betrekkelijk — kerkelijk recht van
de Afscheiding.

Een gedragslijn, soortgelijk als die van Groen van
Prinsterer, zien we in onze dagen nauwelijks. Een
enkele synodalistische advocaat verdedigt voor den
rechter de aanspraken der vrijgemaakten op de kerke-
lijke goederen. Maar de leidende figuren van de A. R.
partij zwijgen de kerkelijke rechtszaak dood. Zij ver-
dedigen met hand en tand het z.g. interkerkelijk ka-
rakter der partij en beroepen zich op de „sovereini-

den en zeer gematigd oordeel openbaar maakte, de-
wijl daardoor tevens openbaar wordt, dat de over-
eenstemming der Ouderlingen in de provinciën, waar
ik als Herder en Leeraar werkzaam ben, geen gevolg
is van een misleiden en in slaap wiegen, maar van
een eigen en onafhankelijk onderzoek des Goddelijken
Woords, en der belijdenisschriften onzer Kerk".⁷⁾

Het „stukje" drukt „in alle opzichten" Scholte's
„eigen gevoelen" uit. Het kan beschouwd worden
„als hadde (hij) het zelf geschreven". „De lezer —
aldus Scholte — heeft dus in dit stukje eene korte
blootlegging van mijne denkbeelden; die wel voor uit-
breiding vatbaar zijn, doch niet duidelijker door mij
zelfen uitgedrukt kunnen worden. De lezer kan tevens
uit dit stukje, door een' onzer Ouderlingen geheel vrij
geschreven, duidelijk leeren, dat men niet op de Hoo-
geschool behoeft te studeeren, om klare en duidelijke,
niet gedurig tegen elkander strijdende denkbeelden
over de leer en praktijk des H. Doops te hebben. Men
kan er uit leeren, dat men naauwgezet kan zijn in de
bediening, zonder Labadist, vrij kan zijn van alle
menselijke systemata, zonder Independent te
worden. Ook kan men er uit leeren, dat men eens
Bijbelsche, met onze Formulieren van eenigheid op
het naauwst vereenigde leer en praktijk des H. Doops
kan voorstaan, en daarom ook weigeren om kinderen
te doopen, anders dan van Christenen, van geloovigen
in den Heere CHRISTO, zonder een half Mennisten-
dom in te voeren".⁸⁾

Na zoo'n inleiding moet men wel zeer benieuwd
zijn den ouderling te leeren kennen, die zoo door
Scholte wordt geëerd en zoo voortreffelijk Scholte's
eigen ideeën vertolkt. Zijn naam staat onder het afge-
drukte opstel, het is niemand minder dan..... J. A.
Wormser, de bekende deurwaarder, ouderling bij
de Afscheiden Kerk van Amsterdam. C. V.

⁴⁾ p. IX.

⁵⁾ p. X; ⁶⁾ p. XI.

⁷⁾ p. XII/XIII; ⁸⁾ p. VII/VIII.

teit in eigen kring", welke dan uitgelegd wordt als een niets-met-elkaar-te-maken-hebben van kerk en politieke partij.

Was er bij de politieke voormannen een publiek opkomen voor het kerkelijk recht, dan kon er nog van vertrouwen sprake wezen. Nu is het vertrouwen op zijn minst sterk aan het wankelen gebracht, zoo niet geheel teloor gegaan.

Sappemeer.

B. JONGELING.

ZENDING EN EVANGELISATIE

VERSLAG VAN EEN REIS NAAR SOEMBA.

In De Reformatie van 21 December 1946 heb ik reeds een enkele mededeeling gedaan over het begin van mijn verblijf op Soemba. Door allerlei oorzaken ben ik er tot nog toe niet toe gekomen iets meer van mijn reis te vertellen. Maar deze week had ik juist in een vergadering, waar zendingszaken behandeld werden, de toezegging gedaan, enkele artikelen over mijn ervaringen op Soemba te schrijven, toen mij een dag later een stukje uit De Strijdende Kerk van 17 Mei j.l. werd toegezonden, waarin de Toornvliet zich beroept op de gegevens, die ik na mijn tocht naar de Vrijgemaakte Kerken op Soemba zou hebben meegedeeld. Dat stukje heeft mijn besluit, niet langer te wachten met het publiceren van mijn reiservaringen, versterkt. Tot die versterking hebben ook bijgedragen eenige mededeelingen, die mij bereikt hebben uit Indië zoowel als uit Nederland, waaruit blijkt, dat over mij en mijn reis onware geruchten in omloop zijn gebracht.

Het schrijven van deze artikelen heeft dan ook een dubbel doel: 1. belangstellenden iets te vertellen over wat ik in Indië, in het bijzonder op Soemba, gezien en gehoord heb en 2. den onjuisten indruk weg te nemen, die gewekt is door het artikel van ds T. en door de in omloop gebrachte geruchten. Bij den gang van mijn betoog wil ik mij laten leiden door het eerstgenoemde doel, omdat ik dat als hoofdzak beschouw. Hier en daar hoop ik dan enkele mededeelingen in te vlechten ter bereiking van het onder 2. genoemde doel.

Vooraf maak ik evenwel eenige algemeene opmerkingen over het stukje in De Strijdende Kerk. In 1840 heeft de Groningsche hoogleeraar P. Hofstede de Groot de inspiratie van de Heilige Schrift geloofd, omdat in den Bijbel te lezen stond, dat Jezus een vraat en wijnsuiper was. Wegens dit ijdel spreken over God en Zijn Woord werd die hoogleeraar door den Nijkerkschen predikant C. C. Callenbach op zijn vingers getikt. En wanneer in 1947 een Groningsche predikant een artikel schrijft, waarin hij de voorstelling wekt, alsof de „gegevens (die) de heer C. C. de Vries..... heeft meegedeeld" inderdaad door mij als gegevens, werkelijke feiten, zouden zijn meegedeeld, dan worde nu van uit Nijkerk geconstateerd, dat die Groningsche predikant gehandeld heeft in strijd met het 9de gebod, zooals dit in Zondag 43 der H.C. wordt uitgelegd.

Daar komt nog bij, dat ds T. de bedoelde „gegevens" alleen ontleend kan hebben, rechtstreeks of middellijk, aan een van het opschrift „Vertrouwelijk" voorzien rapport, terwijl hem geen toestemming tot publicatie gegeven kan zijn door iemand die daartoe bevoegd was. Ook dit is in strijd met de Christelijke zede.

Met dit Kort Verweer tegen het Kort Verweer van ds T. wil ik thans volstaan. De zaken die hij aanroert komen vanzelf ter sprake in het eigenlijke verslag van mijn reis, waarmee ik in een volgend nummer hoop voort te gaan.

Nijkerk.

C. C. DE VRIES.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN

Hooggeleerde Heer,

In „De Reformatie" van 3 Mei j.l. neemt U een schrijven op van den heer H. Oudekerk te De Bilt. U heeft de moeite genomen uitvoerig op den inhoud van dezen brief in te gaan. Ik meen dat het nuttig is mijnerzijds eenige dingen die den heer Oudekerk tot schrijven noopten, in het juiste licht te plaatsen.

Het congres van vrijgemaakten, in den brief bedoeld, zou oorspronkelijk in Zwolle gehouden worden. Op grond van bepaalde overwegingen meende men later dat Utrecht geschikter zou zijn als vergaderplaats. Met het oog daarop werd vanuit Schiedam contact gezocht met Uw neef, ds H. J. Schilder, die op zijn beurt weer eenigen, waaronder ik, verzamelde om met eenige Schiedammers verschillende details te bespreken. Enkel van de uitgenoodigde personen wenschten slechts onder bepaalde voorwaarden daaraan mede te werken. Zoo heb ik zelf deze voorwaarde gesteld: er zijn momenteel concrete moeilijkheden t.a.v. de A.R. partij, voor een deel ten gevolge van de vrijmaking. Niet alle moeilijkheden worden door iedere vrijgemaakte als zodanig beschouwd en/of gevoeld. Sommigen meenen dat in de A.R. voor vrijgemaakten geen

plaats meer is, anderen meenen met evenveel recht te moeten strijden voor blijven in de partij. In een dergelijke situatie leek me een congres waar uitsluitend sprekers zouden optreden die zouden aantonen dat breuk gebiedende eisch was, niet gewenscht. Wel echter een congres met als achtergrond den gedachtegang: wij vrijgemaakten hebben inderdaad zeer reëel allerlei moeilijkheden t.o.v. A.R. partij en -politiek, laten wij samen daarover spreken, zonder ons van te woren in eenigerlei opzicht te binden.

Bij de bedoelde organisatorische bespreking bleek a. dat meerderen deze gedachte deelden; b. dat in Schiedam moeilijkheden waren ontstaan die Utrecht b.v. nu nog niet had.

Sommigen vonden het zelfs zeer ongepast om deze zaken op een dergelijk congres te behandelen. Moelijkheden van dezen aard moest men liever bespreken op de eigen kiesvereniging.

Juist daarom werd besloten als onderwerp te kiezen: „Wat is heden onze politieke roeping?" Pas wanneer deze vraag principieel juist is beantwoord kan over de andere vragen worden gesproken.

De heer Oudekerk hield zich er van overtuigd dat zijn beschouwingen ten aanzien van dit congres misplaatst zijn. De titel van de aankondiging (hoewel niet door mij ondertekend, door mij geschreven) heeft hem op een dwaalspoor gebracht. Wij wisten zelf dat de titel niet klopte met het karakter van het congres; aangezien deze titel steeds gebruikt was, hebben we hem uit continuïteitsoverwegingen gehandhaafd. Aan dit „conservatisme" is dus zijn brief te danken.

Misschien zal deze toelichting hem niet overtuigen. Het is te hopen, dat de weergave van referaat en bespreking in de pers zodanig is, dat hij daaruit zuiver kan concluderen op welke wijze men op dat congres bijeen is geweest.

Overigens ben ik blij én dat hij zich hierover uitte, én dat deze brief in „De Reformatie" werd opgenomen. Het eerste laat zien dat men in vrijgemaakten kring eigen standpunt durft en kan hebben, het tweede, dat het met die „Schilder-dictatuur" nog niet zoo'n vaart loopt. Dingen die men van synodale zijde ons wel eens anders poogt te suggereren.

Hoogachtend,
J. M. ZINKSTOK.

LITERATUUR EN KUNST

Rudolf van Reest: „De trouw der kleine luyden". Uitg. Bosch & Keuning N.V., Baarn.

Nu, amper twee jaar na onze bevrijding, in een tijd van papierschaarste, is het al haast een waagstuk geworden, een boek uit te geven dat de oorlogsdagen, bezettingsjaren of concentratiekampen beschrijft.

Een stroom van literatuur of lectuur, persoonlijke belevenissen zoowel als fictieve geschiedenissen, trachten ons een beeld te geven van de gruwelen en het leed, dat de Duitschers over ons land hebben uitgeoefend. De reacties hierop zijn zeer verschillend. De een staat er nog zoo middenin, voelt nog zoo dagelijks den gruwel der verwoesting als aan den lijve, dat hij er niets van lezen wil; een ander kan er niet genoeg van krijgen; de meesten misschien vinden dat er voorloopig genoeg over geschreven is en vragen zich af, of de tijd al gekomen is voor een roman, die werkelijk een totaal beeld kan geven van de realiteit en haar geestelijken achtergrond.

Overheerscht in de meeste boeken niet het incidenteele geval, dat gegeneraliseerd, een vals licht werpt op het geheel? Worden, aan den anderen kant, in boeken als van Willy Corsari's: Die van ons, waarin gepoogd wordt de heele verzetsbeweging binnen een klein raam te schilderen, niet belangrijke factoren vergeten, waardoor aan de werkelijkheid tekort gedaan wordt? Moeten we dus maar niet liever nog eenige jaren wachten, opdat alles beter kan bezinken en de nu schijnbaar nog belangrijkste feiten teruggebracht zullen worden tot hun werkelijke proporties?

Daarbij komt dan nog de teleurstelling bij velen over het Nederland van na den oorlog. Is ons land zijn helden wel waard gebleken? Is niet veel leed tevergeefs geleden, zoodat wij er maar liever van moeten zwijgen?

Redenen te over, om nieuwe boeken van dit genre verder maar ongelezen te laten. En toch geloof ik niet, dat men daar goed aan doet. Wij vergeten zoo licht de lessen van de geschiedenis, ook die van den recentsten tijd, waardoor wij niet alleen onrecht doen aan hen, die alles hebben geofferd voor de vrijheid, maar ook straks weerloos komen te staan tegenover de gevaren, die ons boven het hoofd hangen.

Daarom is een boek als dat van Rudolf van Reest, handelend over de Rotterdamse rampjaren 1940-1945 niet overbodig, doch zelfs om zijn strekking nuttig, zoo niet noodzakelijk. Wanneer hij het verzet der kleine luiden uitbeeldt, gebeurt dit niet omdat hun daden zooveel groter waren, dan die van anderen, maar omdat zij hun verzet zagen als een strijd tegen het booze, en den Booze, tegen machten der duisternis, die slechts in het geloof kunnen overwonnen worden. Bidden en werken, geestelijk en daadwerkelijk verzet moeten daarin samengaan.

Van Reest heeft zich de laatste jaren naam verworven als biograaf, eerst van Bilderdijk, den onver-

moelbaren bestrijder van den Franschen revolutiegeest, voor zijn tijdgenooten een „onbegrijpelijk mensch", voor zijn geloofsgenooten een held Gods; daarna van ds Kapteyn, den dapperen Groningschen predikant, die onverschrokken zijn leven veilde in den strijd tegen de machten van onzen tijd, even revolutionair en zoo mogelijk nog goddelooser.

Romanschrijver in de gangbare beteekenis van het woord is hij eigenlijk niet, ook niet in dit laatste omvangrijke boek, dat het woord roman in zijn ondertitel draagt. Men kan hem terecht verwijten, dat hij de dingen zich niet rustig laat ontwikkelen, dat men te veel den schrijver zelf hoort. Het is een soort biografie van Karelse, den hoofdpersoon, een der vele kleine luiden, die in alle eenvoud, omdat zij moesten, hun steentje hebben bijgebracht voor de bevrijding van ons land. Hij is het geestelijk middelpunt van zijn gezin en daardoor wordt hij de hoofdpersoon en niet een zijner zoons, die stuk voor stuk grootscher daden hebben verricht dan hun vader.

Het gezin Karelse is beeld van dat groote volksdeel, verspreid over geheel Nederland, dat rustig het verzet aanvaardde, omdat het de geesten onderscheidde. De moeder een Friezin, vader Zeeuwsch van afkomst, de zoons en dochters echte Rotterdammers, voor een deel ondergedoken in den Achterhoek bij geestverwanten. Zoo vindt Nederland hier zijn centrum op een bovenwoning in het Overmaasche, daar waar de strijd het heftigst is geweest, na den Grebbeberg, waar ook een lid der familie streed en sneuvelde. Op den achtergrond staat het verwoeste Rotterdam, Hollands eerste havenstad, waar het hart uit weggerukt schijnt door het onmenselijke bombardement, dat pas goed den waren aard der Duitschers toonde. Het blijft het waarschuwend teken, ook als geveinsde vriendelijkheid het doet voorkomen, alsof ze zoo slecht nog niet zijn. Als Karelse, de treinconducteur over het viaduct door zijn vernielde stad rijdt, wijst hij landgenooten en bezetters op de onuitwisbare schande der Duitsche „helden". De brand der stad behoort tot de best beschreven gedeelten van het boek, de verbrande stad blijft het symbool van verzet tot het uiterste.

Is in het gezin Karelse een heele volkklasse geconcentreerd, in het verzet der familie is de geheele verzetsbeweging geconcentreerd. Vader zelf doet aan spionage, zij het in bescheiden vorm. Als bestuurslid van den Christelijken bond van Spoorwegmannen doet hij ijverig mee aan de ondergrondse actie. Door zijn gevangenneming krijgen we een teekening van de verhooren en executies, van verblijf in gevangenissen en concentratiekampen binnens- en buitenslands. In zijn huis bevindt zich natuurlijk een verboden radiotoestel, maar ook een jodenkind. Er heeft huiszoeking plaats met alle daaraan verbonden gevaren; bij een razzia wordt een zoon gevonden en naar Duitschland gevoerd met duizenden anderen. Het beestachtige vervoer wordt even aanschouwelijk beschreven als de avontuurlijke ontsnapping, gevolgd door jaren van onderduiken.

De andere kinderen illustreeren door hun houding weer andere facetten van onzen strijd. De een is lid van de K.p. en schiet zelfs een landverrader neer voor de oogen van zijn zuster, de ander is lid van de I.o. en zorgt voor distributiebeschelden, nadat hij door een N.S.B.-er uit zijn betrekking is gestooten; een dochter en schoondochter zijn koerierster en doen de gevaarlijkste dingen. Tenslotte is een der zoons aan het eind van den oorlog gids van een Amerikaanschen piloot. Hij overschrijdt de linies, maar keert als parachutist terug. Vader staakt dan juist op bevel der regering.

Zoo zeer komt de schrijver zelf onder den indruk van de tirannie in tal van verschijningen, dat hij niet over een Duitscher of een N.S.B.-er kan spreken, of we zien een satanische wreedaard of gluijerige gemeenschap op hun gezichten staan, die aan wijlen-Geddes' teekening van Spanjaard en priester doen denken. Veel beter dan deze geforceerdheid is de beschrijving van het Joodsche type, de pralerige, gewiekste zakenman met zijn helder verstand, die alles voorziet en doorziet, aanvankelijk meent met zijn goochelmeester er tusschen uit te kunnen komen, maar later de tragische figuur wordt van den radelooze, die zijn onafwendbaar doodslot achter geestigheid tracht te verschuilen.

En heel goed is ook het type van de vrouw in het verzet. Ver boven allen uit steekt moeder Karelse, de eenvoudige heldin, die stuk voor stuk haar man en al haar kinderen uit huis ziet gaan, die nameloos angst om hen uitstaat, maar nooit één van hen terughoudt, daar ze hun daden groter ziet en even noodzakelijk als haar offer, die lichamelijke gebroken wordt, maar geestelijk een steun is voor allen. Heel goed is ook Hermien, de dochter, wanhopig van verdriet na het sneuvelen van haar verloofde, die tot ieders verontwaardiging trouwt met een Duitscher. Goed psychologisch verklaart de schrijver haar houding en geeft hij de oplossing: een stuk menschelijke tragiek groot genoeg voor een afzonderlijke roman.

Nog lang niet alle personen, die in het boek een rol spelen, zijn hiermee opgesomd. Zij blijven bijfiguren, evenals verschillende der kinderen. Zij komen en gaan als schepen in den mist. Het middelpunt blijven de ouders, Karelse en zijn vrouw, de typen van de kleine luiden, die in hun trouw aan Koningin en vaderland, trouw bleven aan hun hemelschen Vader, in Wiens dienst zij zich gevoelen, voor Wiens zaak zij hun leven

zelfs over-

erven als
Laat de
psychische
plekken v
schildert
val een di
dragen on
kostelijker
nis licht c
En hierdo
gen zullen
Gron.

BO

De Chri
zen moet.
dikwijls n
verschijn
zich laat
Lieveart
van De M
staan er
eerste ver
in hun e
vreemd h

In de h
plekken,
naar rhet
tel doorzo
en gerech

Zooals
cirkel van
God. Van
naast goe
die gedich
trof. Alles
schenzin l
het moole
critiek ku
ten, dan
kele regel

Er staa
Laat het
alleen, al
sympathie
gaan.

Gron.

Amice

In een
thans gas
in groot

Goed g
loopt, ma
genoemd.

Het ge
dat leven
gen, of, w
dus het v

Want w
dat funda
onmogelij

Nu is
meerden
van het
niet meer

Een re
En dat
Dat is
politieke
sprak.

Dat is
jongelied
over den

Hier g
heen, als
Reformat

Voor al
op het ge
is door C
de kerk.

De ouc
de nieuwe

Een m
de gesch
kosmos,
den mens